

Bruno Ahveninen

RAJAKYLÄN SAAGA

Osa 1 Sukujuurilla

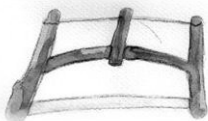
RAJAKYLÄN SAAGA

© 2016 Bruno Ahveninen

Kustantaja BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-330-468-0

PROLOGI

Pielisen Karjalan historiassa oli hyvin merkittävä tapahtuma se, että tämä alue liitettiin Stolbovan rauhassa 1617 Ruotsiin. Stolbovan rauha puolestaan merkitsi uutta Ruotsin ja Venäjän rajan määrittelyä ja sen vakiintumista suurin piirtein Pielisen Karjalan alueella sille linjalle, missä se nykyisin sijaitsee. Se jakoi karkeasti ottaen ortodoksisen ja luterilaisen väestön Ruotsiin ja Venäjään siten, että suurin osa luterilaisista jäi rajan länsipuolelle ja suurin osa ortodokseista itäpuolelle. Mutta siitä seurasi myös se, että Pielisen Karjalan luterilainen väestö liitettiin pysyvästi läntiseen kulttuuripiiriin ja erotettiin itäisestä ortodoksisesta kulttuurista.

Stolbovan rauhan tarkka sijainti oli erittäin tulkinnallinen, mistä oli seurauksena usein toistuvia rajariitoja aina Suomen itsenäistymiseen saakka. Ongelmat johtuivat perinteisten nautinta-alueiden jakautumisesta uudella tavalla, kun esimerkiksi kaski saatettiin nyt kaataa rajan väärälle puolelle. Mutta kauppaa, jota käytiin kuten ennenkin, se ei suuresti häirinnyt, vaikka kauppamatkat suuntautuivat usein Pielisen rannoilta Valkeallemerelle saakka. Toisaalta kyllä joskus eturistiriidat johtivat kostotoimenpiteisiin rajan molemmin puolin.

Vaikka Stolbovan rauhan raja oli kuin veteen piirretty viiva, sillä oli Pielisen Karjalan kehityksen kannalta suuri merkitys. Tämän alueen väestö oli 1600-luvulla pääasiassa ortodokseja. Heti Stolbovan rauhan solmittua näitä kreikkalaiskatolisia alettiin käännättää luterilaiseen uskoon. Tämä painostuksenomainen toiminta sai aikaan ortodoksien massamuuton itärajan taa. Näiden pako huipentui niin sanottuun ruhtuurisotaan, jota käytiin vuosina 1656 - 1658. Tällöin Käkisalmen läänistä muutti sama määrä ihmisiä rajan itäpuolelle kuin edellisenä vuosikymmenenä yhteensä. Tästä oli seurauksena monien rajakyläen autioituminen ja luterilaisen väestön muutto muualta Suomesta, etupäässä Savosta ja Pohjanmaalta, Pielisen alueen autioksi jääneille tiloille. Ruhtuurisota päätti vuosisatoja kestäneen taistelun luterilaisen ja ortodoksisen kirkon välillä. Siinä kamppailussa oli ollut kysymys rajaseudun asukkaiden sieluista, kun kirkot yrittivät levittää vaikutusvaltaansa yhä laajemmalle alueelle hankkiakseen entistä enemmän uusia veronmaksajia mahtipontisten rakennussuunnitelmiansa toteuttamiseksi.

Toinen tärkeä asia Suomen ja suomalaisten kannalta tällä aikakaudella oli Kustaa III:n aikaisilla perustuslaeilla. Vuoden 1772 hallitusmuoto edesauttoi Suomen autonomisen aseman saantiin vuonna 1809. Mutta se merkitsi myös yhdessä valtiopäiväjärjestyksen kanssa sitä, että Suomen

suuriruhtinaat saattoivat hallita autonomista maata mielensä mukaan. Vuoden 1772 hallitusmuodolla oli vielä suuri merkitys Suomen itsenäistymisprosessissa ja vuoden 1919 HM:n säädännässä, koska se antoi maan presidentille poikkeuksellisen suuret valtaoikeudet. Vuonna 1789 säädetty yhdistys- ja vakuuskirja oli Venäjän vallan aikana äärimmäisen hallitsijavaltaisuutensa takia este valtiovallan uudistamiselle, mutta se puolestaan muutti ratkaisevasti Suomen talonpoikien asemaa parempaan suuntaan, koska nämä saivat tämän perustuslain nojalla täyden omistus- ja perintöoikeuden maatalaansa. Tätä ennen oli katsottu maan kuuluvan kruunulle, paitsi aateliston ja papiston rälssimaita. Talonpojilla oli ollut viljelemäänsä maahan vain nautintaoikeus.

Yhdistys- ja vakuuskirja takasivat talonpojille kruununmaan perinnöksiosto-oikeuden. Pohjois-Karjalan viljelysmaa kuului 1800-luvun alussa lähes kokonaan kruunulle. Tämän vuoksi maatila ei voinut periytyä isältä pojalle, koska yksityisellä tilan asukkaalla ei ollut viljelemäänsä maahan perinnöllistä omistusoikeutta. Tästä oli seurauksena se, että kruununtilallinen saattoi joutua muuttamaan konnultaan kokonaan, jos ei pystynyt maksamaan veroja. Kun katovuodet seurasivat usein toisiaan, kruununtilallisten veronmaksukyky oli heikko. Se johti siihen, että näiden tilojen viljelijät vaihtuivat melkein vuosittain. Tällä oli varmaanikin maamiehen motivaatiota alentava vaikutus, ja siksi tilojen kunto pysyi huonona, koska korjauksia ja parannuksia ei kannattanut tehdä.

Kun kruununtilat alkoivat vähitellen muuttua perinnöllisiksi, talonpojat saivat täysvaltaisen maanomistajan aseman. Myös kruunun talonpoika sai viljelemäänsä tilaan perinnöllisen käyttöoikeuden niin pitkäksi aikaa, kun tila pidettiin kunnossa. Tilan perintöoikeutta saivat käyttää hyväkseen yleensä vain ne, jotka sitä viljelivät. Tätä oikeutta käytettiin sitten innokkaasti hyväksi koko 1800-luvun ajan. Intoa tilojen ostoon piti yllä oikeus käyttää maata vapaasti esimerkiksi kaskeamiseen ja toiseksi perintötilalla oli oikeus puun myyntiin. Mitä pitemmälle aika kului, sitä suurempi merkitys oli tällä seikalla.

Kruununtilojen perinnöksi osto lisääntyi huomattavasti vuoden 1827 jälkeen, kun yhdistys- ja vakuuskirjaan tehtiin sellainen lisäys, että Savon ja Karjalan asukkaat saivat tilansa lunastushinnan suorittamiseen aikaa kaksikymmentä vuotta. Pitkä lunastusaika oli talonpojille tuiki tarpeellinen, koska sääolosuhteet olivat 1800-luvulla maanviljelylle hyvin epäsuotuisat. Vuonna 1830 oli täydellinen kato, kun halla ja ruoste turmelivat sadon. Verojen ja lunastusmaksujen suoritus vaikeutui. Vuonna 1832 halla tuhosi suoviljelykset, ja vain korkeilla vaaroilla säästytettiin sen tuhoilta. Vuonna 1834 saatiin runsas sato; vuosina 1835 – 1837 oli jälleen kato. Tällöin jouduttiin anomaan kruunulta apua uhkaavan nälänhädän vuoksi. Vuonna 1838 saatiin niin hyvä sato, että kruunu alkoi perä ulosoton uhalla rästissä olevia saataviaan. Katovuodet olivat kuitenkin köyhdyttäneet niin paljon väestöä, etteivät toimeen pannut pakkohuutokaupat onnistuneet, koska rahanpuutteen vuoksi ei ollut maatilojen ostajia.

Vuonna 1855 oli Koskikylässä ja Rajakylässä kummassakin yksi perintötila. Perintötilaksi osto oli kuitenkin 1870-luvulla niin vilkasta, että Pielisen pitäjän kruununtilojen määrä putosi noin kuudenteentoista osaan entisestään.

Vuonna 1844 kaskiviljelijöiden tiloilla ruista kohtasi taas kato, ettei sadosta jäänyt paljon muuta kuin siemenet. Mutta seuraavana vuonna kato oli niin täydellinen, että siemenviljakin oli lainattava. Vuosina 1846 – 1847 saatiin keskinkertaista parempi sato, mutta jo 1848 rukiin viljely epäonnistui huonon talvehtimisen vuoksi, ja seuraavanakin vuonna tulos oli jälleen heikko.

Kun perunanviljely alkoi 1800-luvun alkupuolella, niin sillä oli suuri merkitys talonpoikien ravinnon saamiseen, kun sitä opittiin viljelemään ja käyttämään ruoaksi suhteellisen nopeasti.

1700-luvun puolivälissä aloitettu isojako saatiin loppuun Pielisen Karjalassa suhteellisen nopeasti: Koskikylässä ja Kouvojärven 1836, Rajakylässä 1838. Koskikylän jakokuntaan tuli kuusi kantatila ja Rajakylään kahdeksan. Näiden tilojen pinta-ala oli kohtalaisen suuri, mutta se vaihteli myös melkoisesti muutamasta sadasta hehtaarista muutamaa tuhanteen. Pielisen pitäjässä oli eräs kantatila, jossa oli maata tuhatviisisataa hehtaaria, ja kerrottiinpa olleen sellainenkin tila, jossa oli kolmetuhatta hehtaaria. Kun varhaisimpina aikoina maatilan kokoa mitattiin tynnyrinaloina, niin mitan muututtua hehtaareiksi oppimattoman kansan tajuntaan jäi sellainen virhe, että yksi tynnyrinala vastasi yhtä hehtaaria, vaikka tynnyrinala oli vain noin puolet hehtaarista. Sen vuoksi kaikkia kertomuksia ei voi pitää totena, koska voi olla kyseessä karkea mittasuhdevirhe.

Vaikka kantatilojen koko olikin suuri, joutuivat talonpojat kuitenkin ottamaan elantonsa isojaon jälkeen entistä pienemmästä maa-alasta, koska kaikkea kruununmaata ei jaettu talonpojille vaan suurempi osa jäi kruunun omistukseen. Tämä seikka aiheutti joskus myös veronmaksukyvyyn heikkenemistä, kun kaskeamista kruunun maille alettiin rajoittaa. Kun metsämaat nyt tulivat yksityisomaisuudeksi, alettiin metsää käyttää järkevämminkin kuin ennen. Samalla päästiin myös eroon parhaiden kaskimaiden käytön aiheuttamista riidoista, jotka olivat olleet yleisiä metsämaiden yhteisomistuksen aikana. Näitä kiistoja oli jouduttu joskus selvittämään käräjäoikeudessa.

Isojako aiheutti erittäin suotuisan muutoksen tilallisten elämään pitkällä aikavälillä; sitä vastoin tilaton väestö menetti oikeutensa kylän tai pitäjän yhteismaan käyttöön kuten kaskeamiseen tai tarvepuun hankintaan. Toisaalta uudistilojen perustaminen helpottui, kun liika maa jäi kruunun omistukseen. Näille valtion maille alettiin perustaa uudistiloja, kruununtorppia, maaseudun tilattomalle väestölle, jonka elinmahdollisuudet näin parantuivat.

Kansan sivistystasoon alettiin kiinnittää yhä enemmän huomiota 1800-

luvun puolivälissä. Silloin oli Pielisen pitäjässä tilanne sellainen, että neljätoista vuotta täyttäneistä kansalaisista osasi lukea joten kuten seitsämänkymmentä prosenttia. Vuonna 1848 palkattiin pitäjään sunnuntaikyläkoulujen järjestäjäksi eräs pappi. Ongelmana vain oli silloin se, etteivät oppilaat halunneet lukea eivätkä vanhemmat halunneet huolehtia lastensa koulunkäynnistä.

Kiertokoulu aloitti toimintansa myös 1848. Koulumestarina oli eräs maallikko. Tälle oli annettava kyyti paikasta toiseen. Toivottiin myös, että hänelle annettaisiin myös kussakin koulupaikassa lämpö ja elanto. Oppikirjana käytettiin virsikirjaa evankeliumeineen sekä katekismusta. Koulumestari opetti paljon virsilaulua ja käytti apuna seinälle ripustettavia aakkostauluja lukutaidon edistämiseksi. Yleinen koulun kestoaika oli yksi viikko vuodessa kussakin kylässä. Kiertokoululaisten ikäjakauma vaihteli seitsemästä kahteenkymmeneentoiseen vuoteen.

Suomalainen talonpoika oli oppinut ottamaan leipänsä suureksi osaksi kaskesta vuosisatojen ajan. 1800-luvun puolivälissä kaskeamista alettiin hillitellä. Kun kaskiviljelyyn tarvittiin paljon metsiä, puusta alkoi tulla paikoitellen pulaa runsaan kaskeamisen vuoksi. Teollistumisen myötä metsien arvo nousi; samalla valtion uudisasutusmyönteisyys väheni. Tämän vuoksi tilattoman väestön asema alkoi heiketä, mutta tilallisille metsät alkoivat tuottaa lisää hyvinvointia. Vuosisadan lopulla myös tilattoman väestön ansiomahdollisuudet alkoivat parantua metsätöiden ansiosta sitä mukaa, kuin puun teollinen käyttö yleistyi. Jo 1830-luvulla oli perustettu Pohjois-Karjalaan Puhoksen ja Utran sahat. Vuonna 1835 rakennettiin myös kaksiraaminen myyntisaha Pielisen kirkonkylään. Tästä alkoi sahaustoiminta ripeästi kehittyä myös muualla Pielisen Karjalassa.

Kun teollinen käyttö lisääntyi, alkoi valtiovalta lisätä toimenpiteitä metsien tuhlailevan käytön hillitsemiseksi ja sen vähitellen kokonaan lopettamiseksi. Tätä perusteltiin sillä, että katsottiin kaskeamisen hävittävän metsiä niin rajusti, että siitä seuraisi teollisuudelle puupulaa. Isojaon aikoihin kaskeamismäli vaihteli kahdestakymmenestä kuuteenkymmeneenviiteen vuoteen. Mitä karumpaa maa oli, sitä pitempi kierto tarvittiin metsän uudistumiselle. Kun kaskimaat Pielisen Karjalassa olivat suurimmaksi osaksi karuja moreenikankaita, metsän uudistuminen kesti kauan. Vuoden 1853 kaskeamisasetuksen piti tulla voimaan 1874, jolloin tämän viljelysmuodon piti tulla tensä päähän.

Tätä asetusta paheksuttiin siitä huolimatta, että kaskeaminen oli menettämässä suosiotaan pelto- ja suoviljelyn hyväksi. Talolliset kuitenkin pitivät kaskiviljelyä edelleen välttämättömänä, koska se takasi suotuisina vuosina erittäin hyvän sadon. Kun oli koettu alati toistuvia katovuosia, nähtiin hyvän ruissadon tuotolla selviydyttävän useiden huonojen vuosien yli. Uskottiin myös, että hyvän kaskisadon turvin voitaisiin päästä vero- ja velkarästeistä eroon. Kaskea oli totuttu pitämään maamiehen pankkina.

Kaskeamisasetusta paheksuttiin myös siksi, että siihen sisällytettiin nyt aitausvelvoite. Se tarkoitti sitä, että kaskiviljelijän piti pitää kasken

ympäriällä aita kahdeksan vuotta, ettei siellä laidunnettava karja pääsisi tekemään tuhoja viljapelloille. Niinpä peltojen aitauksesta tuli varsinkin Rajakylän viljelijöille vastenmielinen toimenpide samoin kuin pelto-ojien kaivuustakin.

Kaskeamisen ohella suomalaisen talonpojan lempilapsi oli viinanpoltto-oikeus. Sitä oli pidetty yllä ylimuistoista ajoista saakka. Kotipoltoista paloviinaa käytettiin päivittäin ruokaryppyinä. Kun katovuodot toistuivat alati 1800-luvulla, valtiovalta alkoi rajoittaa viinanpoltoa nälänhädän lieventämiseksi. Vuonna 1853 sitä rajattiin vain yhdeksi kuukaudeksi vuodessa, koska leipäviljasta oli kova puute. Seuraavana vuonna annettiin täydellinen polttokielto. Vuonna 1885 poltto-aika rajoitettiin kahdeksi kuukaudeksi ja seuraavana vuonna puoleksitoista kuukaudeksi. Viinanapolton yleisyydestä antaa hyvän kuvan tilastotieto, jonka mukaan vuonna 1860 Pielisen pitäjässä oli 590 viinapannua. Kun viinanpoltoon tuli yhä enemmän rajoituksia, asetusta alettiin rikkoa ja tiputella korpikuusen kyyneleitä salaa. Salakaähmäisen toiminnan estämiseksi annettiin määräys, että viinapannut piti luovuttaa säilytettäväksi pitäjän yhteiseen varastoon sallittujen polttoaikojen välillä.

Vuonna 1855 saatiin erinomainen ruissato; sitä vastoin 1856 – 1857 kohtasi pitäjää ankara kato. Nämä katovuodet saivat aikaan yleisen rahapulan ja nälänhädän. Kruunun lahjoitukset ja köyhäinhuoltalaitoksen jakama vilja lievensivät ahdinkoa, mutta eivät olleet riittäviä, vaan jälleen jouduttiin turvautumaan pettu- ja olkileipään ynnä muihin korvikkeisiin. Valmistettiin muun muassa jäkäläleipää, mutta siitä seurasi sairastuminen. Se aiheutti kirjoittelua valtakunnallisissa sanomalehdissä: Väitettiin, että jäkäläleipä oli epäterveellistä ihmisille. Siihen vastasi Elias Lönnrot, että jäkäläleipä oikein valmistettuna on täysin terveellistä.

Näinä vuosina kuitenkin sairastui Pielisen pitäjässä 1800 henkilöä, joista kuoli 406 eli 22,5 prosenttia sairastuneista. Vuonna 1850 oli jälleen kato. Vuonna 1860 saatiin keskinkertainen sato, mutta 1862 oli jälleen kato. Silloin viljan hinta nousi ennätyskorkealle. Viranomaiset yrittivät ratkaista nälkäongelmaa asettamalla apukomiteoita, joiden tuli huolehtia viljan ostamisesta ja lainaamisesta.

Kaupankäynti maaseudulla ei ollut sallittua 1800-luvun loppupuolelle saakka, mutta vuonna 1859 saatiin maakauppa-asetus, jonka mukaan kauppapuotien perustaminen tuli silloin mahdolliseksi Pielisen pitäjässäkin. Kauppaliikkeitä alettiin perustaa hyvin nopeaan tahtiin; erittäin aktiivisia olivat rajan itäpuolelta tulevat ortodoksit, joista monet olivat aikaisemmin toimineet laukkukauppiaina, ja sen vuoksi näille olivat jo Pielisen Karjalan olot tulleet tutuiksi,

Isojaon jälkeen kaikki liikamaa jäi kruunulle. Näin syntyneitä valtion metsiä alkoi hoitaa Metsähallitus. Kruunun metsät jaettiin hoitoalueiksi. Vuonna 1860 perustettiin Pielisen itäinen hoitoalue, johon kuuluivat Koskikylän ja Rajakylän valtionmetsät.

Tämän itäisen alueen tukkipuita tarjottiin myyntiin ensi kerran 18. 12. 1860. Tarjousta koskeva julkinen kuulutus koski 2214 kappaletta sahapuita. Vuotta myöhemmin julkaistussa tarjouksessa lueltiin puukaupan lisäehtoja: Kantojen pituus ei saanut ylittää puoltatoista jalkaa; lisäksi kaadettujen puiden latvukset ja paksuimmat oksat tuli karsia ennen puutavaran pois kuljetusta. Tämän toimenpiteen luultiin auttavan hakkuualueen taimettumista.

Seuraavana vuonna ilmoitettiin katovuoden vuoksi kruunuun itsensä hakkauttavan ja ajattavan suuren määrän tukkeja. Siitä alkoi kruunuun metsien myynti Pielisen rajakylissä. Näistä metsähallituksen hakkuu- ja hoitotoista tuli merkittävä työnantaja Pielisen Karjalassa 1900-luvun loppuun saakka. Se antoi leivän monille torppareille ja asutustilallisille vuosikymmenestä vuosikymmeneen, kun pienviljely ei antanut riittävää toimeentuloa.

Kun sahateollisuuden kasvun rajoitukset poistettiin vuonna 1861, yleistyivät hakkuut Pielisen rajakylissä mutta suomalaiset tukkifirmat alkoivat ostaa puuta myös rajan takaa Lusman ja Lentieran koskemattomilta salomailta. Se antoi työtä suomalaiselle korpikansalle puun korjuu- ja uittotoissa sekä suurten savotoiden huoltotehtävissä. Työllisyys parantui Pohjois-Karjalassa myös sahateollisuuden kasvun myötä.

Raakapuun kysynnän nopeasti kasvaessa maanomistaja-talonpojat joutuivat uuden ja hämmäntävän tilanteen eteen: metsästä alkoi saada helposti rahaa se, jolla oli vain tuulen heiluttamaa. Mutta kun heillä ei ollut oikeata käsitystä puun todellisesta arvosta, tukkiyhtiöt alkoivat käyttää häikäilemättömästi hyväkseen talonpojan tietämättömyyttä. Yleensä helpon rahan saantiin tottumaton talonpoika myi setelitukon tai kiiltävien kultakolikoiden sokaisemana puunsa alihintaan. Lipeväkieliset metsänostajat kehittivät aina uusia keinoja heille yhä edullisempien kauppojen tekemiseksi. Välistä ostettiin joltakin määräalueelta kaikki mittaan yltävät tukkipuut sovittuun hintaan, mutta hakkuuoikeus sovittiin esimerkiksi kymmeneksi vuodeksi. Tämän ajan kuluessa metsä kasvoi kyseisellä alueella niin paljon, että kaupan tehnyt yhtiö pystyi parturoimaan tarkkaan koko alueen puuston metsänomistajan häviöksi.

Tukkifirmojen pohjaton ahneus ei rajoittunut pelkästään puun ostoon vaan alettiin hieroa kauppia myös metsästä pohjineen. Näin joutuivat monet kokonaiset perintötilat puutavarayhtiöiden haltuun. Ensimmäisiä metsämaiden ostajia pitäjässä olivat joensuulaiset sahat. Nämä käyttivät häikäilemättä hyväkseen talonpoikien hädänalaista tilaa 1860-luvun katovuosien aikana ja myöhemminkin huonojen vuosien kohdatessa viljelijää. Nälkävuosista selviytyäkseen eräs rajakylän isäntä myi 1500 hehtaaria metsämaata tukkifirmalle viidestä viljasäkistä. Tällaista kauppaa vodaan pitää suoranaishana lahjoituksena. Eräässä Pielisen rajakylässä joutui 1890-luvulla kahdeksan kantatilasta neljä kokonaan ja neljä puolittain erään tukkiyhtiön omistukseen. Toisessa rajakylässä

kahdeksasta kantatilasta viisi siirtyi samaan aikaan Hubbard-nimiselle yhtiölle. Näin joutui tuhansia hehtaareja metsämaata polkuhintaan talonpojilta puutavarafirmoille. Tästä oli seurauksena se, että monet rajakyläisten perintötilojen isännät vajosivat jälleen omilla maillaan tukkifirmojen lampuodeiksi tai torppareiksi. Onnellisimmassa asemassa olivat ne perintötilojen omistajat, jotka maakauppoja tehdessään eivät myyneet koko tilaansa vaan esimerkiksi puolet tuhannen hehtaarin kantatilasta.

Joka tapauksessa metsämaiden joutuminen puutavarayhtiöiden omistukseen oli erittäin merkittävää, koska 1905 Pielisen pitäjässä vapaalla kaupalla tukkiyhtiöiden omistukseen siirtyneiden maapohjien yhteissumma tilojen koko lukumäärästä oli kaksikymmentä prosenttia. Yhtiöiden maanostot jatkuivat vielä tämänkin jälkeen. Sitä alettiin pitää yhteiskunnalle haitallisena ja sen vuoksi annettiin 1915 asetus, jolla yhtiöiden maanhankinnat talonpojilta kiellettiin. Sota-aikana yhtiöt kiersivät kumminkin tätä asetusta ostamalla maatiloja toimihenkilöittensä nimiin.

Vuonna 1917 tilastojen mukaan yhtiöt ja liikemiehet omistivat Pielisen pitäjän pinta-alasta 69912 hehtaaria eli 21 prosenttia. Tästä maa-alasta oli eniten metsäteollisuusyhtiöiden, kuten Kaukas ja Gutzeit, eli 60764 hehtaaria; yksityisten kauppiaiden ja liikemiesten omistuksessa oli näin hankittua maata 2731 hehtaaria. Näiden tilojen pinta-ala oli huomattavan suuri: joukossa oli 63 kappaletta 250 – 500 hehtaarin tilaa; 34 kappaletta 500 - 1000 hehtaarin tilaa; 10 kappaletta 1000 – 2000 hehtaarin tilaa ja yksi yli 20 hehtaarin tila. Sijoittajan maatiloja oli pitäjässä yhteensä 179 kappaletta.

Pielisen Karjalan asukkaat joutuivat erityisen tiukalle 1860-luvulla toistuvien katojen vuoksi. Vuonna 1863 kohtasi aluetta ankara kato. Se sai aikaan vaikean terveydellisen ongelman. Heikko korvikeruoka aiheutti kunnassa epidemian: silloin sairastui tuhat henkilöä, joista kuoli 571 eli 57 prosenttia. Kun katovuodet alati toistuivat, siitä seurasi muuttoliikkeen vilkastuminen. Vuonna 1865 talonpoikia kohdannut takaisku sai aikaan suoranaisten muuttoaalton: syys- joulukuussa Pielisen pitäjästä muutti pois 801 henkilöä. Muuttajat olivat yleensä nuoria ihmisiä; yleinen muuttosuunta oli itärajan taa. Pietarissa asui vuonna 1865 tilastojen mukaan 442 pielisläistä.

Pielisen kunnan alueella muuttoliike oli varsin vilkasta 1800 – 1900 – lukujen vaihteessa. Kunnasta muuttaneita oli enemmän vuosisadan lopussa kuin sinne tulleita. Vuonna 1905 tilanne muuttui päinvastaiseksi; kunnasta tuli muuttovoittoalue. Tämä johtui kunnan alueella tapahtuneesta rautatien rakentamisesta sekä nopeasti lisääntyneistä metsä- uittotöistä.

Pielisen Karjalan koulusivistys oli edelleen kiertokoulun varassa. Vuonna 1864 Rajakylän koulussa oli paljon oppilaita. Koulumestarin mukaan monet lapset käyttäytyivät ”sangen rivosti ja hävyttömästi”. Häiriköiden kurissa pitämiseksi täytyi hankkia kaksi erityistä valvojaa. Tämäkään ei

auttanut: Toisella kouluviikolla eräs rajakylän renki oli sunnuntai-iltana pyhäkoulun päättämisen jälkeen mennyt koulutoverinsa, erään piian, kanssa...”maanantakia vasten yöllä makaamaan yhdessä erääseen mökkiin”. Siitä heitä rangaistiin ” vavan kanssa lyömällä peräpuoleen”. Saman rangaistuksen saivat myös ne, jotka luettaessa naureskelivat ja ilveilivät.

Vuonna 1863 koulusäännön mukaan vanhemmat olivat edelleenkin lastensa ensisijaisia koulumestareita. Sehän merkitsi sitä, että he vastasivat lastensa koulusivistyksestä, vaikeivät itsekään osanneet kunnolla niitä asioita, joita piti opettaa, paitsi vitsaopetusta.

Toistuvat nälkävuodet ja viinan hillittömästä käytöstä johtuneet ongelmat saivat aikaan koko maassa vallankäyttäjien kielteisen suhtautumisen talonpoikien viinanpoltto-oikeuteen. Pielisen kruununvouti valitti 1850-luvulla juopottelun vaikuttavan turmiollisesti kansan asukkaiden siveellisyyteen. Hän näki kansanluonteen heikkoutena paitsi laiskuutta ja haluttomuutta myös juopottelun: ”humalassa ilmenee ihmisen kataluus ja häijyys”. Näistä viinan aiheuttamista ongelmista luultiin päästävän eroon, kun vuonna 1860 lailla kiellettiin viinanpoltto. Väkiuomien valmistus siirtyi sen jälkeen kokonaan valtion monopoliksi. Maaseudun asukkaat joutuivat nyt täysin outoon ja uuteen tilanteeseen, kun talonpojilta vietiin tämä ylimuistoisilta ajoilta periytynyt oikeus: kuinka saattoi aloittaa päivän askareet, jos ei saanut aamulla viinaryppyä. Tietysti viinanpolttokielto johti lainrikkomuksiin: salapolttoon ja salakauppaan, mutta aikaa myöten sillä oli myös se seuraus, että kahvinjuonti alkoi yleistyä myös Pielisen rajakylissä.

Jos viinanpolttokielto synkisti Pielisen Karjalan talonpoikien elämää, niin vielä enemmän heille tuotti murhetta 1860-luvun lopun katovuodet. Vuoden 1866 sato oli ollut hiukan edellisiä vuosia parempi, mutta sitä vastoin vuosien 1867 - 1868 kato merkitsi vaikeata nälkäkuuria. Koska vuoden 1866 sadosta oli pitänyt maksaa verorästejä ja entisiä velkoja, ei monellekaan jäänyt sen vuoden tuotosta mitään suuhun pantavaa. Tilannetta kärjisti vielä nopea väestönkasvu, erittäin huonot sääolot, hallinnossa tehdyt virhelaskelmat, kulkutautiepidemiat, toistuvista nälkäkausista johtuva väestön alhainen immunitetti ja se, että maataloudessa suuntauduttiin yksipuolisesti viljanviljelyyn.

Vuonna 1868 kuolleisuus alkoi jyrkästi kohota tammikuussa ja se saavutti huippunsa toukokuussa: Pielisen pitäjässä kuoli tuhatkuusisataa henkilöä, kuolleisuuspromille kohosi ennnätyskorkealle eli 177,5:een. Seuraavana vuonna kuoli todennäköisesti nälkään viisisataa henkilöä. Nälänhätää yritettiin lievittää perustamalla sairashuoneita ja järjestämällä hätäaputoita.

Näiden vuosien traumaattisista kokemuksista oli seurauksena, että vuoden 1874 valtiopäivillä päätettiin jatkaa kaskeamista ainakin jossain määrin. Niinpä lykättiinkin anomuksesta kaskeamisesta luopumista vuoteen 1888 saakka. Kuitenkin vielä vuonna 1907 saatiin kaskista 160 tynnyriä viljaa.

Kaskeaminen jatkui varsinkin perintömailla aina 1930-luvulle saakka. Tämän kirjoittaja on nähnyt Rajakylässä pienehköjä kaskia vielä toisen maailmansodan jälkeenkin.

Tämä vuosikymmen alkoi Pielisen rajakylissä synkissä merkeissä: Onnettomuudet seurasivat toinen toistaan; ne näännyttivät kaskikansan henkivieveriin, eikä toivoa paremmasta ollut hitustakaan näkyvissä. Ihmiset näkivät nälkää. Henkensä pitimeksi rahvas söi pettua ja olkileipää sekä kaikkea syötäväksi kelpaavaa, mitä pystyivät kokoon haalimaan niin metsäsästä kuin kalavesistäkin. Vieläpä jotkut söivät henkensä hädässä sellaistaakin ravintoa, joka ei ollut ihmisruoaksi tarkoitettua vaan esimerkiksi peltojen höysteeksi. Tiukassa paikassa inhon tunne antoi periksi. Pettu oli sentään oikeata ravintoa, vaikka se maistuikin suussa karvaalta. Olkileipä raastoi suolistoa mutta sekin kipu oli kestettävää...

Monet sairastuivat näivetystauteihin, kun eivät saaneet tarpeeksi ravintoa eivätkä välttämättömiä suoja-aineita fyysisen elämän ylläpitämiseksi. Monet kuolivat suoranaisesti nälkään, kun ruoka loppui kesken satokauden.

Psykykinen ja fyysinen pahoinvointi kohtasi korpikansaa entistä ankarammin, kun kulkutaudit alkoivat raivota nälkiintyneen rahvaan keskuudessa. Monessa pirtissä vallitsi musta murhe, kun nälkä, sairaus ja kuolema olivat alati läsnä...

Vuonna 1864 kerrottiin pitäjässä sairastuneen tuhat ihmistä, joista kirkonkirjojen mukaan kuoli viisisataaseitsämänkymmentäyksi, eli yli puolet sairastuneista tai nälkiintyneistä menehtyi.

Monet niistä nuorista aikuisista, jotka jaksoivat, lähtivät etsimään onnea ja parempia elämän mahdollisuuksia muualta. Vuonna 1865 muuttoliike saavutti pitäjässä huippunsa: kunnasta muutti pois kahdeksansataa asukasta. Näistä monen matkanpää oli Pietari. Sieltä oli kantautunut Pielisen Karjalaankin huhuja, joiden mukaan siellä oli hyvät mahdollisuudet päästä töihin, hankkia uusi ammatti ja vieläpä hankkia varallisuuttakin. Sellaisen mahdollisuuden olemassaolo sai helposti onnentavoittelijat liikkeelle.

Ne, jotka jäivät kotiseudulleen, yrittivät turvata tulevaisuutensa kaskeamisen avulla, kuten olivat tottuneet tekemään vuosisatojen ajan: ottamaan niin leipänsä karusta maaperästä. Viimeisillä voimanripeillään nälkävyötä kiristäen he tarttuivat taas kirveeseen ja melkein uupumuksen partaalla he ahersivat metsässä aamuvarhaisesta iltamyöhään. Ja harvakseltaan rojahtivat hongat valkeaan tantereeseen vitilunta pölyllyttäen. Siitä syntyi rysähdys, joka rikkoi hetkeksi syvän luonnonruhan. Sitten alkoi jälleen kuulua yksitoikkoinen kirveen kalske, kun raatajat yrittivät saada sinnikkäästi hakaten kasken loppuun saakka kaadetuksi. Kolmen vuoden kuluttua he toivoivat siinä ruishalmeen aaltoilevan kantaen runsasta satoa. Sen avulla voitaisiin syödä selvää ruisleipää tai ainakin vähän petulla jatkettua, jos ei paha kato sattuisi käymään ja vieläpä

maksaa verorästit ja lainajyvät. Niin väistyisi taas nurkan takana väijyvä konkurssipeikko taas muutamalla vuodella eteenpäin. Mutta vitkaan kului ahdingon aka, ja kauan sai raatajakansa näitä ilonpäiviä odottaa ja järsiä pihkalta maistuvaa petteleipää. Se ei kuitenkaan horjuttanut uskoa paremmasta huomisesta. Kun elämänehdot olivat niin kovat, niin pakko oli yrittää selvittää hengissä katovuodesta katovuoteen uskoen, etteivät ne voisi ikuisesti toistua.

Kun miehet ottivat murkinan jälkeen tukevan viinaryypyn, Antti Huhtanen, Kaatravaaran isäntä sanoi pojilleen Reitulle ja Pekalle:

- Se on sitten aeka lähtee kaskenkaatoon...onkos kirveet hiottu?
- Kyllä ne jo eilen hiottiin, Reittu sanoi.
- Mitenkäs myöhään työ aiotta siellä metässä roatoo? emäntä kysyi.
- Ka niin myöhään, kun näköö, isäntä sanoi.
- No mitäs se toentaa niin myöhään huhkii, kun päivä on jo niin pitkä, jotta voepi tulla kesken uupumus.
- No pakko se on nyt yrittää, jotta kerittäisiin ennen kevään tuloo koko kaski hakata...ja kyllähän sitä jaksaa, kun välillä lepäilöö ja purasoo evästä...panitko sinä mitään syömistä konttiin?
- Ka panin, panin petteurieskoo ja voinokareen ja oli sitä vielä pieni palanen kuivattuu lihoo ja se piimäleili...muuta ei ollu, mitä panna...niin jotta mitenkähän tässä kesään selevitään, kun kaekki syötävä loppuu.
- No eiköhän myö näillä eväillä ainakii tämä päivä pärjätä...niin jotta sitten vain hiihtämään, Antti sanoi, pani kontin selkäänsä ja astui ovesta ulos Reitun ja Pekan seuraamana.

Antti Huhtasen valtaama kaskimaa oli ihanteellisella paikalla: se rajoittui toiselta sivultaan Tytärjärveen ja toiselta vetiseen suohon. Kankaanselkä köyristyi kuin kumollaan olevan veneen pohja. Siinä oli tasaiset ja loivat rinteet, joten sitä oli helppo polttaa ja viertää. Kun se rajoittui järveen ja suohon, ei ollut pelkoa tulen karkaamisesta sitä poltettaessa. Se oli kruunun metsää, johon Kaatravaaran isäntä oli saanut vielä kaskeamisluvan poikkeuksellisten sääolojen vuoksi. Nälkävuosien johdosta kaskeamista sallittiin vielä kruunun maillakin, vaikka valtio yritti sen lopettaa. Antilla oli kyllä omaakin maata aivan Kaatravaaran rinteessä, mutta sitä metsää varten hänellä oli muita suunnitelmia.

Matka Kaatravaarasta Tytärjärven rantaan suuntautui suoraan metsien halki ja lopulta yli jään Tytärjärven etelärannalle. Matkan aikana miehet eivät kertaakaan pysähtyneet eivätkä puhuneet sanaakaan. Isäntä vain hiihteli verkkaisesti edellä ja pojat perässä, arvojärjestyksessä Pekka viimeisenä. Lumisessa metsässä vallitsi vielä syvä rauha ja hiljaisuus, vaikka oltiin jo maaliskuun alussa. Siellä täällä pieni hömötiäisparvi pyrähti lentoon hiihtäjien säikäyttämänä. Jossain kelottuneen männyn kyljessä nakutti rytmikkäästi käpytikka männynkävystä einettään nokkiessaan. Vain tikan aiheuttama nakutus ja suksien suihke rikkoivat aarnimetsän hiljaisuutta. Kun miehet ylittivät järvenselän ja tulivat kaskimaan rantaan, isä sanoi tulevan kaskimaan metsää tähyillen:

- Tässä se nyt on se mejän tulevan ruishalmeen paikka...oli se hyvä, jotta onnistuttiin saamaan näin mainio kaskimaa. Tämä on niitä parahia, mitä voipi eteen tulla...ja olisihan tällä ollu muitakii ottajii vaan meillehän se sitten lopulta lankesi...
- No olihan se hyvä, jotta lankesi...kun onhan sitä huonojakin paikkoja saatu ihan tarpeeksi koluta, Reittu sanoi.
- Ka niin ja sehän tässä on parasta, jotta ensi talavena saahaan hakata tälle samalle kankaalle toinnennii kaski...vaan tästä se nyt on alotettava puijen kaato...tämän kankaan kasket ne voivat sitten ollakii viimeset minun osaltani...vaan teillä niitä voipi olla vielä erähiä eessäpäin, isä sanoi.
- Vielähän isäkii kerkiää moniaita kaskia kaataa ikäsä puolesta, Pekka sanoi.
- Vaan kun kaskenkoatajalla pitäsi olla terveyttäkii...minä en taija kauan jaksoo...sen tähän minä arvelen, jotta se minun aikani alakaa olla lopussa.
- Eipä sitä tiä, saapiko niitä kukaa enää kauan kaataa, kun kuuluvat kirjuttelevan, jotta tämä koko homma pitää lopettoo...jotta peltoo pitää tehdä ja karjoo kasvattoo. Voilla sitä kuulutaan nyt elettävän eikä rukiilla, Reittu sanoi.
- Kyllä näläkä tuloo ja janokii ennen, kun Kaatravaarassakii on niin paljon peltoo, jotta siitä leipä lähtöö ja saapi vielä voitakii leivälleen...se karjanhoitokii on niin suuritöistä, jotta teijän pitäsi tuuva uusi emäntä taloon...se teijän äeti alakaa jo olla siinä iässä, jotta ei se ainakaa yksin tulisi tolokkuun suuren karjan kansa.
- Vain onhan se Aino äetin apuna, Pekka sanoi.

- Sitäpä ei tiijä, miten pitkään...Ainollakii tuntuu olevan ottajii ihan tarpeeksi ja lähölläänhän se jo tuntuu olevan.

Puhuessaan isä katsoi koko ajan Reittuun, vaikka hän kohdisti sanansa molemmille pojilleen. Hänen katseensa tuntui sanovan Reitulle, että sinun tehtäväsi on nyt tuoda uusi emäntä Kaatravaaraan. Isästä tuntui luonnolliselta, että Reitusta tulisi hänen jälkeensä isäntä Kaatravaaraan, koska tämä oli pojista vanhempi ja jo kaksikymmenvuotias.

Reittu tuli isänsä puheesta ja katseesta hämilleen ja painoi silmänsä alas; hän oli vielä ujo ja kokematon, kun oli kysymys naisista. Tämä johtui paljolti siitä, ettei harvaan asutuissa rajakylissä joutunut juuri koskaan vieraiden naisten seuraan. Toisaalta hän oli isänsä kanssa samaa mieltä siitä, että hänen olisi jo aika astua aviosäätyyn eli akottua, kuten oli tapana sanoa. Jo kauan hän oli kiihkeästi unelmoinut sopivan elämänkumppanin löytämisestä tai ainakin siitä, että voisi päästä jonkin sievän naisen kanssa saman peiton alle. Mutta hänen tuttavapiirissään ei ollut ketään, jota hän olisi voinut ajatella vaimokseen tai halujensa tyydyttäjäksi...Toista olisi pitäjän kirkonkylässä ja suurissa rikkaissa Pielisen pitäjän rantakylissä. Siellä olisi kassapäitä kaunoisia mielin määrin...Reitun unelmat katkesivat tällä kertaa siihen, kun isä sanoi:

- Ruvetaanhan, pojat, raatamaan kaskee.

Pian alkoi Tytärjärven rannalta kuulua kirveen kalske. Kuulakkaassa talvisädessä ääni kantautui yli järvenselän, mistä korkean Koivuvaaran rinteestä kaiku vastasi. Rytisten aloivat kaatua suuret männyt kolmen kirveen iskiessä rytmikkäästi niiden tyveen. Kannot jäivät pitkiksi, koska puut hakattiin poikki lumirajan yläpuolelta. Lastuista erittyi miellyttävä tervan tuoksu, joka kantautui hakkaajien sieraimiin. Jotta kaskea olisi helppo viertää, puut yritettiin kaataa samaan suuntaan eikä ristikolle. Vuosisatojen kokemus oli opettanut kaskenkaatajille oikeat otteet...

Kun oli rupeama hakattu, isäntä sanoi:

- Sytytöpäs Pekka, nuotio, ruvetaan ottamaan palasta.

Pekka hakkasi tervastuneesta kelosta pölkkyyjä, joita halkoi pienemmiksi. Sitten hän veisti tervaslastuja sytykkeeksi ja sai niitten avulla pian nuotion palamaan. Se oli helppoa nyt, kun oli keksitty tulitikut, joita saattoi ostaa kirkonkylään äskettäin perustetuista puodeista. Pekan mielessä häivähti ajatus: kuinkahan helpoksi elämä muuttuukaan, kun keksitään tällaisia uusia keinoja.

Kun nuotio alkoi roihuta, isä otti eväskontin puun oksasta ja toi sen nuotion lämpöön. Halukkaasti miehet iskivät kiinni leipään pölkkyyjen päällä istuessaan, vaikka siinä olikin aimo annos pettua joukossa. Leuat jauhoivat voimaperäisesti sitkeätä leipää hienoksi. Isännälle se oli vaikeaa, kun hampaat olivat jo lähes kaikki mädäntyneet. Leipän särpimeksi oli kimpale kuivattua lihaa, jota vuoltiin ohuina suikaleina puukolla leivän päälle. Palan paineeksi ryypättiin piimää, jota oli säästetty suuressa

Rajakylän Saaga on sukutarina Pielisen Karjalasta Suomen autonomian alusta 1960-luvun loppupuolelle saakka. Suvun tarinan lisäksi siinä seurataan myös maamme poliittista, yhteiskunnallista ja taloudellista kehitystä läpi koko aikakauden.

Ensimmäisessä osassa kuvataan autonomian aikaa, jolloin syntyivät pohjolan kantatilat ja kruununtorpparilaitos. Sekä kantatilalliset että torpparit ottivat leipänsä kaskesta. Elämä oli köyhää ja kovaa katovuosien ja sairauksien vuoksi.

ISBN 9789523304680

9 789523 304680